

Atıf/Cite: Çağ, G. (2023). Rumeli'de suhte (softa) olayları ve Anadolu ile karşılaştırmalı bir bakış (1566-1609), *İctimaiyat*, Osmanlı'dan Günümüze Balkanlar Özel Sayısı. ss. 1-11.

Sosyal Bilimler Dergisi | Journal of Social Sciences
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat>

Başvuru / Recieved:

15 / 05 / 2023

Kabul / Accepted

14 / 09 / 2023

DOI: [10.33709/ictimaiyat.1297089](https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1297089)

Rumeli'de Suhte (Softa) Olayları ve Anadolu ile Karşılaştırmalı Bir Bakış (1566-1609)

Suhte (Softah) Events in Rumeli and a Comparative View with Anatolia

(1566-1609)

Galip ÇAĞ^a

Öz

Suhte ya da softa olayları Osmanlı klasik çağının son bölümünde ortaya çıkan ve 16. yüzyılın sonuna dek evvela Anadolu'da etkisini gösteren mühim bir toplumsal hadisedir. Bahse konu tarih aralığında çok ciddi bir asayiş sorunu haline gelen olayların hemen tüm Osmanlı coğrafyasını bu denli etkilemesi de ayrıca önemli ve ilginçtir. Zira bu denli geniş çaplı bir halk hareketinin kısa sayılabilecek sürede gösterdiği yaygınlık meseleyi sosyolojik bir hadise haline getirir.

Suhte olayları her ne kadar Anadolu'da Celali İsyanlarının bir ön safhası gibi düşünülse de kayıtlar hadiselerin özellikle de Rumeli'de de karşılık bulduğunu gösterir. Dolayısı ile konu sadece bir Anadolu hareketi değil Osmanlı topraklarının tamamını ilgilendiren bir vaka olarak düşünülmelidir.

Suhte isyanları, Osmanlı tarihi açısından çok önemli olmakla birlikte, bölgesel çalışmalar dışında bütüncül bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Özellikle isyanların coğrafik özellikleri bu manada çalışılmaya muhtaçtır. Bu çalışmanın ana gayesi de isyanların Rumeli boyutunu incelerken Anadolu ile arasındaki ilişki ve farklılıkları sosyolojik açıdan değerlendirmektir. İncelemede hadiselerin erken dönem kökleri ortaya konulduktan sonra hadisenin bir asayiş sorunu olarak toplumsal karşılığı da izah edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı, Rumeli, Suhte, Celali, Toplum

Abstract

Suhte or softa events are an important social event that emerged in the last part of the Ottoman classical age and had its effect in Anatolia until the end of the century. It is also important and interesting that the events that became a very serious public order problem in the aforementioned date range affected almost the entire Ottoman geography. Because the prevalence of such a large-scale popular movement in a short period of time makes the issue a sociological event.

Although the suhte events are thought to be a preliminary stage of the Celali Revolts in Anatolia, the records show that the events also found a response, especially in Rumelia. Therefore, the issue should be considered not only as an Anatolian movement, but as a case that concerns the entire Ottoman lands.

Although the Suhte revolts were important in terms of Ottoman history, they were not subjected to a holistic analysis except for regional studies. In particular, the geographical features of the rebellions need to be studied in this sense. The main purpose of this study is to evaluate the relations and differences between Anatolia and Anatolia from a sociological perspective while examining the Rumelian dimension of the rebellions. After revealing the early roots of the incidents in the review, the social equivalent of the incident as a public order problem will also be explained.

Keywords

Ottoman, Rumelia, Suhte, Jalali, Society

^a Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bolu/Türkiye.

Dr., Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Science and Literature, Department of History. Bolu/Türkiye. Email: galipcag@gmail.com

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License ile lisanslanmıştır.

İctimaiyat Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of Ictimaiyat Magazine ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

1. Giriş

Suraiya Faroghi, Mustafa Akdağ'dan yola çıkarak –ki buna *Akdağ Modeli* adını verir- suhte olaylarını Anadolu kırsal halkının köylü olma durumundan kurtulma çabası ya da de facto durumdan sıyrılma hamlesi olarak da niteler (Faroghi 2016:105-106). Bu bağlamda Osmanlı 16. yüzyılının bu kanlı hadiselerinin kökenini bu tarihten çok daha erken bir dönemde aramak önemli bir başlangıç olacaktır. Zira bu çalışmanın çerçevesi başlı başına bir suhte olayları tanımlaması ya da tespiti değil, Rumeli'deki hadiselerin hususiyetlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Lakin yine de hadiseleri kısaca tanımlamak çalışmanın istifadesini kolaylaştıracak bir yol olarak makuldür.

Mustafa Akdağ'ın tespitine göre ilk suhte olayları Şehzade Bayezid İsyanı sırasında Edirne'de patlak verir (Akdağ 2009: 155). Bu noktadan sonra Osmanlı coğrafyasının nerede ise her yerinde ortaya çıkan olaylar bahse konu dönemde bu isimle anılır. Kütükoğlu'na göre de *Anadolu'nun Ankara istisna edilirse Giresun'dan Toroslara çizilen hattın batısında kalan kısmında, Rumeli'de ise Türklerin yaşadıkları Bulgaristan ve Trakya'da yaşanan* medreseli isyanları, suhte isyanlarıdır (Kütükoğlu 2020: 87). Ancak ilerleyen kısımlarda da ifade edileceği üzere aynı tarihlerde Anadolu ve Rumeli'de etkisini hissettiren levend, çiftbozan eşkiyasının faaliyetleri de zaman zaman bu olaylara karışınca bunları birbirinden ayırmak çok mümkün olmaz. Hatta anlaşılan odur ki bazı levend grupları daha rahat hareket etmek adına kendilerine sahte suhte bölükleri kurarlar (Akdağ 2009: 151). Bu da olayların tam olarak ne zaman başladığına dair net bilgilere sahip olunmasını engeller.

Kütükoğlu'nun tanımı şüphesiz ki önemlidir ve genel manada olayların anlaşılması açısından yeterlidir. Buna göre failleri çoğunlukla medrese öğrencisi olarak kabul edilen olayların Anadolu ve Rumeli'de medrese bulunan hemen her yerde vukua gelmesi çok da normaldir. Ancak bu olaylar arşiv kayıtları üzerinden incelendiğinde sanki bir anda zuhur etmiş gibi görünmeleri kısmen sorunlu ve eksik bir saptamayı da beraberinde getirir. Dolayısıyla bu noktada yakın zamanda gerçekleşen bir bilimsel toplantı vesilesi ile hazırlanan bildiride (Çağ 2023: 182-183) sunduğumuz kısa değerlendirmeyi aynı ile burada da vermekte bir beis görülmez:

“... II. Mehmet devrinde yaşanan kıymetli maden darlığı ile kuyumcuların işleyeceği maden miktarının kısıtlanması (İnalçık 1947: 697) ve buna bağlı olarak sıklıkla gerçekleşen taşış, buhranın ilk örneklerinin görülmesine sebep olmuştur fikri güçlü bir tespittir. Bunun devamında yaşanan ekonomik darlığın yarattığı toplumsal gerilim ya da *ısınma* suhtelerin ortaya çıkmasına da sebep olur. Çünkü köyde geçimlerini teminde zorluk çeken ailelerin çocuklarını hem iâşe hem de eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla medreseye göndermeleri medreselerin çok hızlı dolmasına sebep olur (Koç 2005: 230) ve düzensizlik evvela burada başlar. Akdağ bu durumun ana kaynağını özellikle II. Bayezid'in son döneminde baş gösteren çiftbozan vergisi sosyal bunalımı olarak görür. I. Selim'in büyük seferlere girişmesinin de gerekli tedbiri sağlayamaması ile uygulama 1550'den itibaren köylerin boşalması ve köylülerin maişetlerini şehirde arama derdine düşmesine sebep olur (Akdağ 2014: 679).”

Buradan da anlaşılacağı üzere suhteler iktisadi ve sosyal sebepler ile ortaya çıkan huzursuzlukların da bir sonucu olarak ciddi sorunlar çıkarırken 16. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Osmanlı idaresini ciddi manada meşgul eder. Sonraki dönemde isyanların halkın da desteği ve kefalet düzenine bağlı çözümle giderilme çabası da etkisi çok daha uzun sürecek bir yeni dönemi ortaya koyar.

2. Literatür

Bu çalışma temelde suhte olaylarının çok fazla incelenmeyen Rumeli kısmına dair hazırlandı. Dolayısı ile merkezden uzak bu coğrafyada yaşanan hadiselerin payitahtta divan meselesi olarak görüşülüp buradan bölgeye, bölgeden de buraya ulaşan bilgilendirmeler ile ortaya konduğu bilinmelidir. Bu noktada çalışmanın iskeletini oluşturacak olan bulgular bölgenin farklı merkezlerine gönderilen hükümleri içeren Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümayun Kalemî Defterleri (A. DVN-d.) Numara (Nr.) 3, 5, 7, 12,15, 19, 22, 30, 35, 36, 58, 64, 66 ve 78'den yola çıkılarak ortaya konacaktır. Bu bilgilerin önemli kısmı daha evvel buraya dair bir çalışma yapılmadığından ilk kez sunulacaktır. Kaynakların izin verdiği noktada da ikincil kaynaklarla desteklenecektir. Özellikle Mustafa Akdağ'ın etraflı analizlerinin bu kısımlarda öne çıkması beklenir. İsyanlara dair ikincil araştırmaların bu çalışmada çok fazla yer bulmama sebebi de önemli bir kısmının Anadolu merkezli analizler içermesidir.

3. Yöntem

Çalışmanın yöntemi öncelikle yukarıda belirtilen arşiv verilerinin başlıkta geçen zaman aralığında kronolojik bir anlatıya kaynak edinmesi ile oluşacaktır. Özellikle başlıkta belirtilen iddiaya bağlı olarak Anadolu'da gerçekleşen isyanların oluş ve sonuçlarının Rumeli'dekilere olan benzerlik ve farklılıklarına zaman zaman değinilecektir. Ayrıca diğer bazı kaynakların bu dönemde Rumeli'de yaşanan asayiş olaylarına dair verdikleri bilgiler bu belgeler arasındaki boşlukları tamamlamak adına birer *a priori* vazifesi görmesi de beklenecektir.

Bugüne dek kısıtlı çalışmaların bize sunduğu verilerde çoğunlukla bu olayların oluş ve sonuçları üzerinde durulduğundan konu olabildiğince bir sürece bağlanarak geriden alınmaya çalışılacak ve iktisadi/sosyolojik bağlantıların doğru anlaşılması için doğru sebep-sonuç ilişkileri kurulmaya çalışılacaktır.

Akdağ'ın suhte olaylarını bir noktadan sonra Anadolu olayları bağlamında aktarması ve değerlendirmesi Türkiye'de bu olaylara bakışın coğrafik bir sınıra indirgemesine sebep olmuş olabilir. Dolayısı ile bu sınırın genişletilmesi açısından da çalışmayı olabildiğince Rumeli sınırlarında tutmak önemli bir çaba olacaktır.

4. 1566-1609 Arasında Rumeli'de Sosyal Düzensizlik ve Asayiş Sorunu

Çalışmaların belirlediği zaman aralığına göre suhte olayları, Celali İsyanlarının kendini hissettirdiği 17. yüzyıl başı itibari ile etkisini en azından Anadolu'da kaybetmiştir. Hatta kaynaklara göre devlet bu yeni durumda Anadolu'nun birçok bölgesinde suhteleri Celali İsyanlarında bir savunma gücü olarak kullanır. Yine de İlgürel'in de ifade ettiği şekli ile suhteler, Anadolu'da Celali İsyanlarına dönüşen bir asayişsizlik olayı olarak kabul edile gelmektedir (İlgürel 1993: 253). Elbette Celali İsyanına dönüşen hareketlerin zamanla başıboş levend ve suhte kavramları yerine *Celali* genel kavramı ile anılması da kaçınılmaz olur. Anadolu'nun birçok bölgesine dair kayıtlarda suhte ve levend kavramının 16. yüzyılın son on yılında kullanılmamaya başlama sebebi de bu olmalıdır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Akdağ suhte olaylarını meşhur eserinde tafsilatı ile aktarır. Ve oldukça erken bir dönemlendirme ile konuyu II. Mehmet dönemi tağşişlerine bağlayarak çiftbozan bunalımının suhtelerin ayaklanmasında bir hazırlayıcı gelişme olarak sunar. Daha sonra Rumeli bölgesinin özellikle de Edirne'nin etki alanındaki geniş sahayı bu olayların

başlangıç noktası olarak değerlendirir. Bu noktadaki görece tartışmaya açık kısım, olayların 1575 yılına gelindiğine artık nerede ise bitme noktasına geldiğine dair ifadesidir (Akdağ 2009: 152). Çünkü bu çalışma sonunda da ortaya konacaktır ki bölgedeki hareketlilik çok daha ileri tarihe dek devam edecektir. Hatta bu çalışmanın da tarihsel sınırını oluşturan 1566 tarihinde levend ve çift bozan bozgununun en az Bursa ve Balıkesir bölgesi kadar Selanik ve Filibe doğrultusunda da “korkunç” düzeyde ilerlediğini aktarır. Bu tarihte Edirne kadısının konuya dair olarak divana gönderdiği bir rapordan yola çıkarak Akdağ, Edirne’de başlayan Rumeli’de ciddi sorunlar olduğunu ifade eder (Akdağ 2009: 155). Bunu destekleyen başka bir kayıt tam da bu tarihte Filibe kadısına gönderilen bir hükümdür. 24 Şubat 1566 tarihli bu hükümde, Seyyid Abdi isimli bir suhtenin hamam basarak buradan “oğlan çekmeye” çalıştığı ve yakalandığının öğrenildiği, bahsi geçen suhtenin İstanbul’a gönderilmesi gerektiği belirtilir (A. {DVNSMHHM.d.. 04.08.973/24 Şubat 1566: 5/1098). Akdağ bahse konu oğlan çekme hadiselerinin Anadolu’da yaygın olmasını şaşkınlıkla karşılarken bunu insan doğasına aykırı utanç verici bir hadise olarak tanımlar ve nihayetinde gerekli tepkilerin verilmediğini de ekler (Akdağ 2009: 150). Gariptir ki daha erken dönem *mühimme defterlerinde* de buna benzer hadiselerle rastlanılır.

Akdağ vesilesi ile öğrendiğimiz bir başka bilgi, Anadolu-Rumeli ilişkisinde Arnavutluk bölgesinden bölgeye getirilen ucuz iş gücünün İzmit-Bursa-Balıkesir bölgesinde yarattığı asayişsizliktir. Akdağ, bir mühimme kaydından yola çıkarak verdiği bilgide buraya getirilen “Arnavut keferesi”nin işsiz kalınca soygun ve eşkıyalığa başladıklarını ifade eder (Akdağ 2009: 126). Ancak Akdağ bu hareketleri evvela levend bozgunu olarak tanımlar ki bu tarihte suhte hareketleri de oldukça yaygındır.

Yine Kanuni’nin son döneminde Kızılağaç, Yanbolu, Zağra ve Çirmen bölgesinde ciddi bir levend bozgununun etkisini hissettirdiği bölgeden merkeze gelen ihbarlardan açıkça tespit edilebilmektedir. Kızılağaç kadısına gönderilen hükümde gerekli tedbirlerin alınmasına dair buyruk bu manada önemlidir (A. {DVNSMHHM.d.. 13.01.967/15 Ekim 1559: 3/424²). Zira gerekli tedbirler alınmadığı takdirde suhte hadiselerini de içine alacak büyük çaplı bir eşkıyalık hadisesi Rumeli’ni etkisi altına almak üzeredir. Akdağ bunu biraz daha ileri götürür ve bir ahkam defterinden yola çıkarak verdiği bilgide Avlonya kıyılarında bir iki kayık donatan levendlerin korsanlık faaliyetleri yapması sonrası İspanya’nın özel şikayetine sebep olduklarını kaydeder (Akdağ 2009: 1136-137).

Tüm bu bilgiden anlaşılacağı üzere özellikle Şehzade Bayezid isyanının etkisi ile Rumeli bölgesinde 1558’den itibaren bu olaya özel bir kargaşa hüküm sürerken aynı tarihlerde Fatih devrinden itibaren gelişen iktisadi hoşnutsuzluğa bağlı levend ve çiftbozan bozguncularının anarşisi de devam etmektedir. Suhte hadiseleri ise tüm bu karmaşa içerisinde hem kendine özel bir alan bulur hem de diğer hadiseler ile iç içe geçen bir karmaşanın da faili haline gelir.

4.1. Suhte Olayları ve Gelişmeler

Bir önceki bölümde 1566 tarihli bir hükümden yola çıkılarak Filibe bölgesinde suhte olaylarının oldukça şiddetli bir şekilde devam ettiği ifade edilmişti. Aynı yılın Mayıs ayında *İstanbul, Edirne, Filibe, Gümülcine, Yenice, Siroz, Selanik* ve diğer Rumeli kadılarına gönderilen hükümde hadiselerin giderek büyüdüğü ve gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmektedir (A. {DVNSMHHM.d.. 06.11.973/25 Mayıs 1566: 5/1700). Buradan da anlaşılacağı üzere her ne

² Mustafa Akdağ muhtemelen sehven ya da o dönem ki numaralandırmadan dolayı bu hüküm numarasını 423 olarak vermiştir (Akdağ 2009: 130).

kadar suhte hadiseleri erken dönemde başladı ise de etkisinin 1566 tarihi itibari oldukça yaygınlaştığı açıktır. Zaten hemen bir sene sonra yine Filibe kadısına gönderilen başka bir hükümde (A. {DVNSMHM.d.. 11.02.973 / 17 Ağustos 1567: 7/81), bu kez başlarında Mustafa b. Abdurrahman isimli bir suhtenin bulunduğu grupla alakalı isim listesi ile birlikte gönderilen tutuklama emri burası ile olan istihbaratı bağı da gözler önüne serer. Muhtemelen bölgeden gelen yoğun bilgilendirme ile suhte olayları artık şehir şehir kayda alınarak müsebbiplerin tutuklanıp İstanbul'a gönderilmeleri istenmektedir.

Hadiselerin Rumeli genelindeki etkisi belgeler takip edildiğinde farklı merkezlerdeki olaylardan anlaşılmaktadır. Filibe'ye göre biraz daha kuzeybatıda kalan Sofya'daki suhte olayları bu manada 1571 yılı itibari ile takip edilebilmektedir. Çünkü Sofya kadısına bu tarihte gönderilen bir hükümden anlaşıldığı üzere *Turgut b. Recep* isimli bir suhte etrafına topladığı adamları ile Hüseyin isimli bir şahsı yaralamış o da durumu payitahta bildirmiştir (A. {DVNSMHM.d.. 13.02.979 / 7 Temmuz 1571: 15 / 358). İlginç olan nokta şudur ki daha evvel, hadiseler nispeten az iken yakalanan suçluların İstanbul'a gönderilmeleri istenirken şimdi ivedi bir yargılanma sonucu suçu sabit olanların küreğe gönderilmeleri emredilmektedir. Bu dönemde deniz savaşlarının devam ettiği düşünülürse konuya dair bir ihtiyacın ceza usulündeki etkisi yabana atılmamalıdır.

1571 yılında yaşanan bu hareketlilikle birlikte kayıtlarda Anadolu ve Rumeli arasında eşkiya ve suhte geliş gidişlerinin yaşandığı da anlaşılmaktadır. Çünkü fesadın yaygınlığına bağlı olarak farklı taifeden insanın geçişleri devleti rahatsız edince Gelibolu kadısı ve Boğazhisar dizdarına gönderilen hükümde (A. {DVNSMHM.d.. 27.04.979 / 18 Eylül 1571: 12 / 903) bu geçişler vesilesi ile halk arasına karışan fesatçıların soruna sebep oldukları bahisle geçişin engellenmesi gereği buyrulur. Bu, Rumeli'deki suhte hadiselerinin Anadolu'ya akseden farklı bir boyutunu ortaya koyması açısından önemli bir bilgidir. Ayrıca suhte olaylarının bu kadar hızlı yayılmasının sebepleri bağlamında bu hareketlilik önemli bir gerekçe olarak sunulabilir.

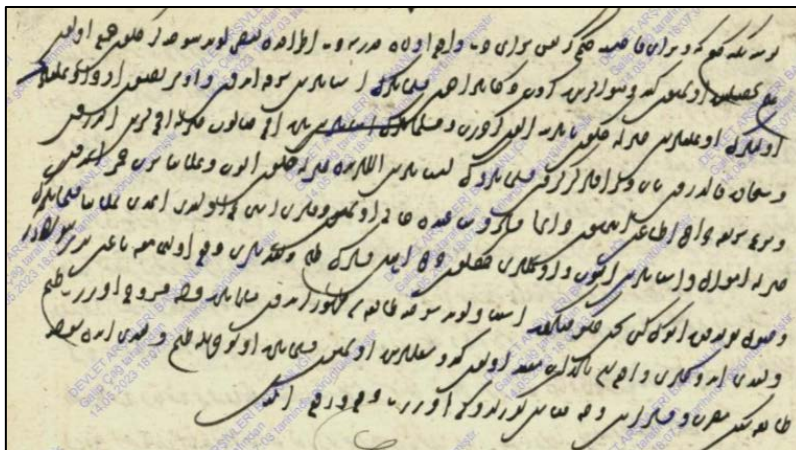
Hadiselerin Batı yönlü yayılımını gösteren delillerden biri de yukarıda belirtilen geçişlerden bir yıl sonra Üsküp kadısına gönderilen bir hükümdür (A. {DVNSMHM.d.. 16.04.980 / 26 Ağustos 1572: 19 / 697). Oldukça uzun olan bu hükümde suhtelerden önce Üsküp ve yakınlarındaki Haraççı karyesini basan haramilerden geri kalanlar ile buradaki suhtelerin birleşerek müşterek bir şenaate geçtikleri, halka etmedikleri zulmün kalmadığı belirtilir. Buna bağlı olarak da acil önemlerin alınması talep edilir. Akdağ aynı tarihlerde suhtelerin şehirde silahlı olarak gezdiklerini ve çıkan bir arbedede halkı kılıçtan geçirerek nerede ise bir katliama sebep olduklarını yine bir hükümden yola çıkarak verir (Akdağ 2009: 126).

Olaylar devam ederken merkezden tayin edilen müfettişlerin bölgede çalışmalar yaptıkları bu sayede devletin konuya dair bilgi edinmeye çalıştığına dair bilgiler de mevcuttur. Bunda en önemli gerekçe bahsi geçen dönemde bölgedeki hadiselerin suhtelerden mi yoksa yukarıda da belirtilen farklı taifelerin eylemlerinden mi müteşekkil olduğunun anlaşılabilmesidir. Çünkü birçok belgede suhte, levend, başıbozuk, harami ve eşkiya eylemleri birlikte anılır olmuş hatta *levend suhtesi* gibi sonradan uydurulan tanımların mevcut karmaşayı beslediği anlaşılmıştır. 1573 yılında Vidin ve Berkofça civarında gerçekleşen olaylara dair Şehirköy kadısına gönderilen hükümde (A. {DVNSMHM.d.. 26.04.981 / 25 Ağustos 1573: 22 / 525) bu durum uzun uzun anlatılarak olaylar tasnif edilmeye çalışılmış ve yerinde inceleme için müfettiş gönderildiği beyan edilmiştir. Ayrıca olayların Edirne ve Filibe hattında başlayıp geliştiği düşünüldüğünde kuzey yönlü bir yayılmanın da tespit edilebildiği görülmektedir. Bir de tabii ki Mustafa Akdağ'ın

bölgedeki suhte hareketlerinin 1571 sonrasında tespit edilemeyecek kadar azaldığına dair değerlendirmesi de bu manada belirli ölçülerde yanlışlanmış olacaktır.

Olayların Filibe bölgesindeki etkisinin 1577 yılına gelindiğinde halen devam ettiği kaynaklardan tespit edilebilmektedir. Şehirde bu hareketliliğin halen devam etmesinin sebepleri araştırıldığında suhte isyanlarının medrese bulunan hemen her bölgede çıkması iddiası önemli bir çıkış olabilecektir. Bu durumda Filibe'de bulunan Rumeli Beylerbeyisi Gazi Şehabettin Paşa'nın külliyesinin Rumeli'deki en büyük zaviyeli cami yapısına sahip olması ve on iki öğrenci odalık bir medrese barındırması suhte meselesinin devamlılığı açısından önemlidir (Kiel 1996: 80). Zira ilk kısımda da ifade edildiği üzere medreselerin ekonomik darlık döneminde gençler için bir maişet noktası haline gelmesi bu tip büyük medreseli yapılardaki yığılmayı da arttırmıştır. Dolayısı ile de öğrenci sayısının fazlalığı suhte sorununu devam ettiren bir etken haline gelmiştir. Zaten bu yıl içerisinde Ömer Çavuş'un merkeze gönderdiği suhte isyanlarının önünün alınamadığına dair mektubu önemlidir (A. {DVNSMHH.d.. 28.03.985 / 15 Haziran 1577: 30 / 613). Çünkü şehrin subaşı olan Ömer Çavuş tevkif edilen Seyyid Ahmed gibi suhtelerin arkadaşları tarafından ellerinden kurtarıldığını söyleyerek büyük bir acziyeti izhar etmektedir. Bu da meselenin yine iddia edildiği gibi etkisinin azalmadığını gösteren önemli bir veridir.

1578 yılı sonlarına doğru gelindiğinde suhte hareketlerine dair merkeze ulaşan bilgiler konunun vahametini koruduğunu ve kuzeybatıya doğru yayılması ile birlikte Rumeli'nin en uç noktalarından olan Bosna'ya kadar ulaştığını göstermektedir. Bu bölgeden merkeze ulaşan bilgilerden suhte namı ile hareketlerde bulunan eşkiyanın düşünülenin ötesinde bir şenaatle eylemlerini devam ettirdikleri ve anlaşılabilir duruma gelmediği idarecilerin de durdurmakta yetersiz kaldıkları ifade edilmektedir. Bu manada Bosna beyi ve Saray (Bosna) kadısına gönderilen aşağıdaki hükümde ifade edilenler oldukça düşündürücüdür (A. {DVNSMHH.d.. 02.07.986 / 4 Eylül 1578: 35 / 538). Sadece şehirdeki medresede olarak ifade edilip ismi verilmemekle birlikte Gazi Hüsrev Bey Medresesi olduğu düşünülen medrese etrafında gelişen olayların Müslümanların mallarına ve genç medrese öğrencilerine tecavüze dek ilerlediği anlaşılabilir metinde bu suhte grupların sokaklarda aleni içki âlemi yaptığı da belirtilir. Konu yeteri kadar vahim iken merkezden durumun neden kontrol altına alınamadığına dair sorulan soru da düşündürücüdür.

Resim 1: Saraybosna'daki suhte hadiselerine dair 1578 tarihli hüküm (A. {DVNSMHH.d.. 02.07.986 / 4 Eylül 1578: 35 / 538)

Rumeli’de suhte hareketlerinin bir türlü engellenememesine bağılı olarak merkez ile taşra arasındaki yazışmaların isyan bölgesi idarecileri açısından farklı ithamlar içerdiği görülür. Çünkü merkezin yazışmalardaki tavrının sertleştiği ve idarecileri isyanların bastırılması konusunda yeterli çabayı göstermedikleri konusunda eleştirdiği açıkça görülür. 1579 yılında halen devam eden hareketlerin Zağra, Çirmen, Yanbolu, Karinabad ve Bergos bölgesindeki yoğunluğuna bağılı olarak merkezden gönderilen bir emirde (A. {DVNSMHM.d.. 09.04.987 / 5 Haziran 1579: 36/836) bu isyanların bastırılmaması durumunda idarecilerin derdest edilerek cezalandırılacaklarına dair sert ifade dikkat çekicidir. Burada bölgenin görece merkeze en yakın Rumeli merkezlerinden birini teşkil etmesi de tedbirlerin ivedi alınması gerekliliğini izah edebilir.

Yüzyılın sonuna yaklaşıldığında suhte eylemlerinin oldukça alenileştiğini ve ölümlü hadiselerin kayda geçirildiği görülmektedir. Özellikle kendilerine yönelik tedbirlere karşı gösterdikleri direncin zaman zaman asker taifesiyle karşı karşıya gelmelerine sebep olduğu görülürken devletin kefalet tedbiri de artık yaygınlaşmış görünmektedir. 1585 yılında Sofya’da vukua gelen olayda ihtimal yaşanan asayiş sorunu için şehirde bulunan yasakçı yeniçeri Mustafa, çarşı ortasında suhteler tarafından katledilince Sofya kadısından hiçbir suhtenin kabahatli olmasa dahi kefaletsiz sokakta gezmemesi konusunda gerekli tedbirin alınması talep edilir (A. {DVNSMHM.d.. 17.03.993 / 19 Mart 1585: 58 / 572). Bu uygulama Anadolu’da yaygın olarak kullanılan bir tedbir olarak dikkat çekicidir. Zira suhtelerin suçsuz olduklarına dair, yakınlarının, komşularının ya da herhangi bir tanıdığına ona kefil olması şartı 1570’ten itibaren getirilmiş, sonraları bu durum da rüşvet yollu başka sorunları beraberinde taşımıştır. Sofya’daki bu hadiseyi görece tamamen kaybedilmiş bir devlet kontrolü gibi düşünmek mümkün iken bu dönemde devletin özellikle İran sınırı konusundaki mücadelesinin bu kısımdaki zayıflığa sebep verdiğini de dikkat almak şarttır.

Bu tarihlerde işler Bosna için de iyi gitmemektedir. Zira beş sene evvel burada yaşanan hadiselerin halen devam ettiği Bosna beyi ve Mostar kadısına gönderilen hükümlerden anlaşılmaktadır. Ev baskınlarının ve “oğlan çekmelerinin” tüm şiddeti ile devam etmesi sebebi ile uyarıda suhtelerin liva dâhilindeki hareketliliğine yapılan vurgu mühimdir (A. {DVNSMHM.d.. 29.12.996 / 19 Kasım 1588: 64 / 280). Bey ve kadıdan talep edilen şey suçlu olanların yakalanması yanında geriye kalanların da kefalete bağlanmasıdır. Buradan anlaşılacağı üzere devletin tüm bu keşmekeşte suhte ve diğer asayiş vakalarını birbirinden ayırmakta zorlandığıdır. Özellikle de Bosna gibi merkezden oldukça uzak bir Rumeli bölgesinde olayların kontrolünün bu denli zor olması garip olmamakla birlikte Anadolu’da büyük oranda sonlanmaya başlayan hadiselerin buradaki şiddet ve etkisi oldukça ilginç ve izaha muhtaçtır.

Bu tarihlerde Selanik’te de yoğun bir suhte gerilimin yaşandığı aynı tarihlerde merkezden gelen iki farklı hüküm ile teyit edilmektedir. Önce Selanik, Yenice ve Cuma kadılarına ardından da Selanik kadısı ve sancak beyine gelen hükümlerden halkın suhtelerden yıldıdığı bilhassa Karaferye’de her gece insanların suhteler tarafından katledildiği anlaşılmaktadır (A. {DVNSMHM.d.. 26.10.997 / 7 Eylül 1589: 66 / 464 - 66 / 498). Şehrin döneminin en önemli endüstri merkezlerinden biri olduğu ve bununla birlikte bilhassa İspanya ve Portekiz Yahudilerinin buraya yerleşmesi ile kozmopolit sosyal yapısı ile hassasiyet içerdiği hesaba katıldığında bu hareketlerin diğer tüm merkezlerden çok fazla rahatsızlık yarattığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki aynı defterde aynı yıla ait birden fazla hükmün olması da meselenin bir türlü suhulete kavuşmadığı fikrini güçlendirir. Ayrıca isyanlar için geç sayılacak bir dönemde

halen bu denli ciddi hadiselerin yaşanması suhte isyanlarının tarih sınırının en azından Rumeli için yeniden çizilmesi gerekliliğini de kaçınılmaz kılar.

Suhte olaylarının tarih sınırının Anadolu'dan farklı olarak çok daha geç döneme çekilmesi gerekliliğine dair önemli delillerden biri 01.10.1018 hicri tarihli Üsküp'e gönderilen hükümdür (A. {DVNSMHM.d.. 1.10.1018 / 28 Aralık 1609: 78 / 925). 17. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde suhtelerin şehirdeki zanaatkar sınıf arasında yer edindiklerinden bahis ile halk arasında düşmanlıkların devam ettiği belirtilen hükümdde suhte meselesinin artık sosyal bir temizlik gerektirdiği vurgulanırken sürecin çok zor bir evreye geçtiği de anlaşılır. İhtimal tüm olayların sakinlediği bir evrede bu tip bir gizlenme ya da halk arasına karışmanın yarattığı huzursuzluğun kötü sonuçlar doğurabileceğine dair tereddüt böyle bir tedbiri kaçınılmaz kılmaktadır. Ki isyanlar sona erse de genel manada suhtelere olan öfkenin de devam ettiği buradan anlaşılmaktadır. Bir asayiş sorunu olarak suhte hareketleri şimdi çok daha derin bir sosyal gerilimin kaynağı haline gelmiş görünmektedir.

5. Sonuç / Tartışma / Öneriler

Bu çalışma sırasında ortaya çıkan en önemli sonuç suhte hadiselerinin basit bir eşkıyalık vakası olmadığı gerçeğidir. İktisadi, psikolojik, sosyolojik ve sonunda siyasi mazisi bilinenden oldukça eskiye dayanan vakanın çok daha etraflı bir incelemeye ihtiyacı açıktır. Zira halen konuya dair birçok çalışma Akdağ'ın ilk baskısı 1963'te yapılan *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları* isimli meşhur eserine dayanmakta ve bu manada da yeni bir söylem geliştirememektedir. Hâlbuki eserin kaleme alındığı dönem arşiv imkânları göz önüne alındığında birçok bilginin güncellenmeye ihtiyacı olduğu açıkça görülecektir.

Bu çalışma ile görülmüştür ki suhte isyanlarının çağdaşı levend ve çiftbozan başıbozuk hareketleri ile ortak noktası yerel halkın ekonomik sorunlarına bağlı olarak gösterdiği geniş katılımdır. Bu sayede isyanların hem yayılması hem de bastırılmaması kaçınılmaz olurken suhtelerin halktan destek gördüğüne dair iddia da mesnetsiz kalmamıştır. Zaten 1590'a gelindiğinde Celali İsyancıları'na dönüşen hareketin yüz bin kişiyi aştığı bilgisi (Özel 2018: 251) bu iddianın delili sayılabilir.

Rumeli'deki suhte isyanlarının Anadolu'daki gibi Celali dönüşümüne uğramaması sebebi ile daha uzun bir süre devam ettiği de bu çalışmanın sonuçlarından biridir. Özellikle kefalet yöntemi ile meseleyi bir anlamda zorunlu olarak halkın takdirine bırakan devletin geliştirdiği yöntemle bir sorunu çözmeye çalışırken başka sorunları da beraberinde getirdiği açıktır. Zaten suhte unvanı ile halk nezdinde farklı bir teveccüh gören bu taifenin kefaleti bir kurtuluş yolu olarak görüp bunun için bir rüşvet ve tehdit ağı kurması sonraki dönemlerde başka sorunları da beraberinde getirecektir.

Rumeli'nin Anadolu'daki suhte olaylarına dair etkisi, anlaşılan odur ki hem doğduğu Edirne civarı hem de sonrasında buradan Anadolu geliş gidişlerle alakalı olarak çok önemlidir. Hatta devletin olayları yatıştırma yolu olarak bu geçişleri engellemeye yönelik tedbirleri çalışma sırasında ortaya konarak belirtilen etki izaha gayret edilmiştir.

Rumeli'nin güneybatı ucundaki Adriyatik kıyıları ya da başka bir ifade ile Arnavut bölgesindeki suhtelerin levendler ile birleşerek denizde faaliyete girmeleri hatta korsanlık yapmaları konuyu bir dönem diplomatik bir sorun haline de getirir. Bu da yine bugüne dek konunun işlenmemiş noktalarında biri olarak kayda geçilmelidir.

Rumeli'deki suhte olayları Anadolu ile çağdaş bir toplumsal hadise olmakla birlikte hem yayıldığı alan ve sosyoloji hem de coğrafyanın sunduğu imkânlar bağlamında Anadolu'dan farklı ve belki çok daha dehşetli bir atmosfer barındırır. Hatta Akdağ ve Kütükoğlu gibi konuya dair bilgiler sunan araştırmacıların belirledikleri coğrafik sınırı çok daha aşan hadiseler olduğu açıktır. Dolayısı ile bu çalışmanın açtığı kapının daha bütüncül ve geniş bir incelemeyi doğurması umut edilir.

Kaynakça

Arşiv Vesikaları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âsafi Divan-ı Hümayun Kalemî Defterleri (A. DVN-d.) Numara(Nr.)

- A.{DVNSMHM.d.. 04.08.973 / 24 Şubat 1566: 5 / 1098.
A.{DVNSMHM.d.. 06.11.973 / 25 Mayıs 1566: 5 / 1700.
A.{DVNSMHM.d.. 13.01.967 / 15 Ekim 1559: 3 / 424.
A.{DVNSMHM.d.. 11.02.973 / 17 Ağustos 1567: 7 / 81.
A.{DVNSMHM.d.. 13.02.979 / 7 Temmuz 1571: 15 / 358.
A.{DVNSMHM.d.. 27.04.979 / 18 Eylül 1571: 12 / 903.
A.{DVNSMHM.d.. 16.04.980 / 26 Ağustos 1572: 19 / 697.
A.{DVNSMHM.d.. 26.04.981 / 25 Ağustos 1573: 22 / 525.
A.{DVNSMHM.d.. 28.03.985 / 15 Haziran 1577: 30 / 613.
A.{DVNSMHM.d.. 02.07.986 / 4 Eylül 1578: 35 / 538.
A.{DVNSMHM.d.. 17.03.993 / 19 Mart 1585: 58 / 572.
A.{DVNSMHM.d.. 29.12.996 / 19 Kasım 1588: 64 / 280.
A.{DVNSMHM.d.. 26.10.997 / 7 Eylül 1589: 66 / 464.
A.{DVNSMHM.d.. 26.10.997 / 7 Eylül 1589: 66 / 498.
A.{DVNSMHM.d.. 1.10.1018 / 28 Aralık 1609: 78 / 925.

Araştırma Eserleri

- Akdağ, M. (2009). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyancıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Akdağ, M. (2014). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Çağ, G. (2023). Bafra'da Suhte Olayları ve Osmanlı Merkezinin Tepkileri (1559-1588), *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Bafra*, Ed. Osman Köse, Ankara: Berikan Yay., 181-198.
Faroqhi, S. (2016). *Devletle Başa Çıkmak Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyasal Çatışmalar ve Suç 1550-1720*, Çev. H. K. Bejsovec, İstanbul: Alfa Yay.
İlgürel, M. (1993). Celali İsyancıları mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 252-257.
İnalcık, H. (1947). Bursa Şer'îye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları, *Belleten*, XI/44, TTK, Ankara, 693-708.
Kiel, M. (1996). Filibe mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 79-82.
Koç, Y. (2005). Osmanlıda Toplumsal Dinamizmden Celali İsyancılarına Giden Yol ya da İki Belgeye Tek Yorum, *Bilgi*, 35, Güz/2005, 229-245.
Özel, O. (2018). Şiddetin Egemenliği 1550 ila 1700 Arasında Celaliler, ed. C. Woodhead, *Osmanlı Dünyası*, çev. G.Ç. Güven, İstanbul: Alfa Yay., 245-268.
S. Kütükoğlu M. (2020). *Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadî Yapısı*, Ankara: TTK.

Extended Abstract

Introduction

Suhte or suhte events are an important social event that emerged in the last part of the Ottoman classical age and showed its effect in Anatolia until the end of the century. It is also important and interesting that the events that became a very serious public order problem in the aforementioned date range affected almost the entire Ottoman geography. Based on Mustafa Akdağ, Suraiya Faroghi describes the Suhte events as an effort to get rid of the rural people of Anatolia from being peasants or as a move to get rid of the de facto situation. In this context, it would be an important start to look for the origin of these bloody events of the Ottoman 16th century much earlier than this date. According to Mustafa Akdağ's determination, the first suhte events broke out in Edirne during the Prince Bayezid Revolt. After this point, the events that broke out almost everywhere in the Ottoman geography were called by this name in the period in question. Kütükoğlu's definition is undoubtedly important and is sufficient in terms of understanding the events in general. Accordingly, it is quite normal for the incidents, whose perpetrators are mostly considered to be madrasah students, to occur in almost every place in Anatolia and Rumelia where there are madrasas. According to the time interval determined by the studies, the suhte events lost their influence at least in Anatolia as of the beginning of the 17th century, when the Celali Revolts made itself felt. Akdag narrates the events of suhte with details in his famous work. And with a very early periodization, II. He presents the double-dealing crisis as a preparatory development in the rebellion of the Suhte, by linking it to the adulteration of the Mehmet period.

Methods

The method of the study will primarily consist of the above-mentioned archive data as a source for a chronological narrative in the time interval mentioned in the title. In particular, depending on the claim in the title, the similarities and differences of the occurrence and results of the rebellions in Anatolia with those in Rumeli will be mentioned from time to time. In addition, the information given by some other sources about the public order events in Rumelia during this period will be expected to serve as an a priori in order to fill the gaps between these documents. Akdag's narration and evaluation of the suhte events in the context of Anatolian events after a point may have caused the view of these events in Turkey to be reduced to a geographical limit. Therefore, in terms of expanding this border, it will be an important effort to keep the work within the borders of Rumelia as much as possible. This study was basically prepared about the Rumelian part of the Suhte events, which has not been studied much. Therefore, it should be known that the events that took place in this geography far from the center were discussed as a divan issue in the capital city and revealed by the information reaching the region from here and here from the region. At this point, the findings that will form the skeleton of the study, Presidency State Archives Presidency Ottoman Archive (BOA), Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümayun Kalemî Notebooks (A. DVN-d.) Number (Nr.) 3, 5, containing the provisions sent to different centers of the region: 7, 12, 15, 19, 22, 30, 35, 36, 58, 64, 66 and 78.

Conclusion

The most important result that emerged during this study is the fact that the suhte incidents are not a simple case of banditry. It is clear that the case, whose economic, psychological, sociological and finally political history is much older than known, needs a much more comprehensive examination. With this study, it has been seen that the common point of the Suhte rebellions with the contemporary Levend and Çiftbozak irregular movements is the wide participation of the local people depending on their economic problems. In this way, while it was inevitable that the rebellions could not be suppressed and spread, the claim that the suhte received support from the public did not remain unfounded. One of the results of this study is that the Suhte revolts in Rumelia continued for a longer period of time because they did not undergo the Celali transformation in Anatolia. It is clear that while trying to solve a problem with the solution developed by the state, which left the issue to the discretion of the public, it is clear that it brings other problems with it, especially with the method of bail. The influence of Rumeli on the suhte events in Anatolia is apparently very important both in the vicinity of Edirne, where he was born, and in relation to the Anatolian arrivals and departures from here. In fact, the state's measures to prevent these transitions as a way of pacifying the events were put forward during the study and the stated effect was tried to be explained. Although the Suhte events in Rumeli are a contemporary social event with Anatolia, they contain a different and perhaps much more terrifying atmosphere than Anatolia in terms of both the area and sociology in which they spread and the opportunities offered by the geography.